

לישועתך קויתי

על שולחנו של הגאון המקובל
איש האלקים הרב שמשון חיים בן הרב נחמן מיכאל נחמני זי"ע
מחבר הספרים הקדושים זרע שמשון ותולדות שמשון

פרשת חיי שרה תשפ"ג | גליון מס' 370

אבא, כי אין זה סימן יפה, למכור קרקע ראשונה. אלא אם ברצונו של רב גידל, ייקח אותה במתנה. בפועל, רב גידל לא רצה לקחתה, כי 'שונא מתנות יחיה', (משלי טו כז). ואילו רבי אבא, לא ירד לעבד אותה, כי רב גידל התעסק בה לרכשה.

כדבר המעשה הזה, היה גם אצל אברהם ועפרון. השדה של מערת המכפלה, היתה הקרקע הראשונה של עפרון. לכן, עפרון לא רצה למכרה, אחר ואין זה סימן יפה. מסיבה זו, הוא השתמש בלשון מתנה, השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתה. מאידך, אברהם לא רצה לקבלה במתנה, כי 'שונא מתנות יחיה'.

אשר על כן, התחכם עפרון וסיפר לאברהם, ששווי הקרקע עומד על ארבע מאות שקל כסף. והתכוון לרמוז לו, כי יוכל לתת לו את הסכום הזה, כמתנה תמורת מתנה. לא כתשלום על המכר. בכך, לא ייחשב אברהם כמקבל מתנת חנם. וגם כלפי עפרון, ייחשב לו, שלא מכר את קרקעו הראשונה. מטעם זה, לא הוזכר בתורה בעת הקנייה, שעפרון מכר את השדה לאברהם.

אלא שבאותו הזמן, בין נתינת עפרון את מתנת השדה, מאז שסילק את ידיו ממנה, ועד ששקל לו אברהם, את מתנת ארבע מאות שקל כסף, היתה השדה עומדת כהפקר. נמצא, כי בפרק זמן זה, היו יכולים בני חת לזכות בה. לכן נחשב הדבר, כאילו קנה אברהם את השדה, גם מאת בני חת.

עוד יש לומר, לבאר לשון הפסוק, 'השדה אשר קנה אברהם מאת בני חת'. כי בני חת, הלא היו יכולים לערער על המכירה, מדין 'בר מצרא'. היינו, שהיו יכולים לטעון, כי יש להם זכות קדימה לקניית השדה, אחר והם גרים בגבולה, (ראה בבא מציעא קח). וכיון שלא ערערו, נחשב להם הדבר, כאילו קנה אברהם את השדה גם מהם.

(זרע שמשון פרשת חיי שרה, מאמר ה)

ויען עפרון החתי... לא אדוני שמעני השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתה. וישתחו אברהם לפני עם הארץ. וידבר אל עפרון... אם אתה לו שמעני נתתי כסף השדה קח ממני... ויען עפרון את אברהם לאמור לו. אדוני שמעני ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא... וישקול אברהם לעפרון את הכסף אשר דיבר באזני בני חת ארבע מאות שקל עובר לסוחר. (ובלשון כג, י - טו)

מקשים המפרשים, איך חזר בו עפרון מדיבורו, מן הקצה אל הקצה. בתחילה אמר לאברהם, 'השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתה'. היינו, שהוא נותן לו את השדה במתנה גמורה. מיד לאחר מכן הוא אומר, 'ארץ ארבע מאות שקל כסף בינך וביני מה היא'.

עוד קשה, כי מלשון הפסוק (להלן כה י), 'השדה אשר קנה אברהם מאת בני חת', משמע שאברהם קנה את השדה, מבני חת ולא מעפרון. ואילו בפסוק אחר (להלן מט ל) נאמר, 'אשר קנה אברהם את השדה... מאת עפרון החתי'.

עוד יש להקשות, כי הנה אצל דוד נאמר (שמואל ב כד כד), 'ויקן דוד את הגורן... בכסף שקלים חמישים'. מדוע איפה, למה לא כתב גם כאן, 'ויקן אברהם את השדה מאת עפרון החתי בארבע מאות שקל כסף'. משמע מזה, שלא בדרך מכירה, שקל אברהם את הכסף לעפרון.

אלא יש לפרש, לפי המסופר בגמרא (קידושין גט.), על רב גידל, שהיה עוסק לקנות קרקע כלשהי. תוך כדי שהתעסק בדבר, בא רבי אבא וקנה אותה. הלך רב גידל וקבל בפני רבי זירא, אשר הזמין את רבי אבא, לברר פשר הדבר. השיב רבי אבא, כי לא ידע שרב גידל עוסק בדבר. אמר לו רבי זירא, אם כן, מכור עכשיו את הקרקע לרב גידל. נענה רבי

עשרה זהב משקלם, רמז לעשרת הדברות

שבהן. (כ"ז)

שואל היפה תואר, מה טעם בחר אליעזר לרמוז לרבקה, דווקא את מצות מחצית השקל, בקע לגולגולת. בשלמא, מה שביקש לרמוז בשני הצמידים, על שני לוחות הברית ועשרת הדברות שבהן, היינו משום שהם יסוד לתורה כולה. אולם, מהי ייחודיותה של מצות מחצית השקל.

ויש ליישב ולפרש, בהקדם הערה נוספת, מדוע לא שם אליעזר את הנזם על אפה של רבקה, כמו שעשה עם הצמידים, שהניחם על ידיה. ואם תאמר, שנהג כן משום דרכי צניעות. אם כן יוקשה, מדוע כאשר חזר אליעזר על הדברים, בפני בתואל ולבן, אמר (להלן כד, מז) 'ואשים הנזם על אפה'.

רק ההסבר הוא, כי עיקר רצונו בהענקת הצמידים, היה כדי לרמוז לה, שאם תינשא ליצחק אבינו, יהיה לה חלק בעשרת הדברות, שיינתנו בזכותו. שכן, התורה ניתנה במידת יצחק שהיא גבורה (עיין זוהר הקדוש פרשת יתרו, פא.), וכלשון חז"ל (מכות כד.) 'אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום. וכן השופר של מתן תורה, היה מאילו של יצחק (טור אורח חיים, סימן תיז).

אלא שחשש אליעזר, שמא תתפחד רבקה, כאשר תחשוב לעצמה, מה יהיה אם לא יקיימו צאצאיה את התורה. כי כשם שתינתן התורה במידת הגבורה, כך יהיה דינם של העוברים עליה, להיענש במידת הדין והגבורה. ואם חלילה כך יהא, אזי מה תועלת לה ולזרעה, בעשרת הדברות.

לכן, הקדים לרמוז לה את מצות מחצית השקל. כי הגם שחטאו ישראל בעגל, היא אשר כיפרה עליהם. וכדברי המדרש (תנחומא פרשת כי תשא, אות י) שמחצית השקל שמשקלה עשר גרה, כיפרה על ישראל שעברו על עשרת הדברות.

אך כיון שלא היה וודאי שיחטאו ישראל, ולא בא אליעזר אלא להפיס דעתה שמא יחטאו, לכן לא שם הנזם על אפה, מה שמסמל על קביעות ונדאות.

אולם, כאשר חזר על הדברים, לפני בתואל ולבן, שינה אליעזר ואמר 'ואשים הנזם על אפה'. זאת, משום שלא היה חפץ לגלות להם סוד זה, היינו, את החשש שמא יחטא זרעה ואת סדר כפרתם.

(זרע שמשון פרשת ויקהל, מאמר ז)

והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אותה הוכחת לעבדך ליצחק. (נלאשית כה, יז)

יש ליתן טעם לשבת, במה שבחר אליעזר כסימן, את השקאתם של הגמלים על ידי הנערה. זאת, על פי שיטתו של בעל 'מתנות כהונה', (בביאור דברי המדרש, בראשית רבה ס, ה, עיי"ש), כי גמליו של אברהם אבינו, היו יוצאים בלא רסן בפיהם. ואף על פי כן, לא היו רועים בשדות אחרים, וכחמורו של רבי פנחס בן יאיר, שהיה יודע להישמר ממאכל דבר איסור, (ראה חולין ז).

לכן כאשר ביקש אליעזר סימן, לדעת מי היא הראויה לבן אדונו, אמר לנפשו, הלא גמלים אלו של אברהם אבינו, אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם, עד כדי כך שיוצאים בלא רסן ונשמרים מן הגזל. כיון שכן, וודאי שגם לא תבוא על ידם תקלה, להשיא ליצחק אשה שאינה ראויה לו. וממילא, אם לא תהיה הנערה ראויה ליצחק, לא ישתו הגמלים ממימיה.

אשר על כן, ביקש אליעזר לכלול בסימניו, גם את השקאתם של הגמלים, כדי להבטיח שתהיה זו אכן, נערה הראויה ליצחק.

טעם זה, אף מדויק היטב בדברי הפסוק (להלן כב), 'ויהי כאשר כילו הגמלים לשתות ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה'. כי לא היה די לאליעזר, במה ששאבה רבקה מים עבור הגמלים. הוא הוסיף והמתין לראות, האם ישתו הגמלים ממימיה. או אז, ידע ברורות כי אין תקלה בדבר, וכי היא זו הראויה להיות אשה ליצחק.

(זרע שמשון פרשת חיי שרה, מאמר ט)

ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם. (נלאשית כה, כז)

בקע, רמז לשקלי ישראל בקע לגולגולת. ושני צמידים, רמז לשני לוחות מצומדות.